

הרב אליהו אלחרר הרב מרדכי הלפרין

אישות בזמן מלחמה במלחמת לבנון השניה ובקסאמים בשדרות

ראשי פרקים:

- א. אישות בימי מלחמת לבנון השניה
- ב. אישות בימי הקסאמים בשדרות
- ג. השפעת החרדה בשדרות על דיני נדה

א. אישות בימי מלחמת לבנון השניה¹

שאלה:

בספר "דרכי טהרה" כתוב: "אין לאדם לשמש מיטתו בזמן שהציבור שרוי בצער, מלחמה, רעב..." בהמשך נאמר שיש להתיר במקרה שאין לזוג בן ובת, או החושש לזרע לבטלה – אבל לשם תענוג אסור. וגם בליל הטבילה יש אוסרים ויש המתירים ואוסרים רק במקרה רעב.

השאלה שלנו היא: האם עכשיו זה נקרא "שעת מלחמה"? כלומר, בימים האלו של הלחימה בצפון אסור להתייחד (למי שיש כבר בן ובת)? ואם אסור – אז עד מתי? עד "הפסקת אש", עד יציאת הכוחות מלבנון?

תשובת הרב מרדכי הלפרין:

- א. המקור למניעת תשמיש בעת **רעבון** (מצב של חוסר מזון) הוא במסכת תענית (יא,א) ובשו"ע או"ח סי' רמ, סע' יב.
- ב. הרמ"א שם ע"פ הירושלמי בתענית מרחיב את הדבר גם לצרות אחרות, כאשר קיימת מחלוקת אם מדובר דוקא בצרות של חוסר משאבים או גם בצרות אחרות כגון מלחמה.
- ג. להלכה נשאלה השאלה במלחמת העולם הראשונה ופסקו להתיר [שו"ת דרכי חיים ושלום (מונקטש), סי' תרנז].
- ד. במלחמת העולם השניה בגטאות בפולין היה ויכוח בין הפוסקים אם יש מקום להחמיר. (שו"ת עלי מרורות מאת הרב משה אהרונסון, עמ' 232-233. אבל שם חלק מנימוקי האוסרים היה מצב המחסור שהתלווה למלחמה).
- ה. במלחמת יום הכיפורים כבר פסק הציץ אליעזר להתיר (כרך יג סי' כא).

1. שאלה זו נתקבלה במערכת פרויקט השו"ת ברפואה והלכה של מכון שלזינגר ב-ה' באב תשס"ו (30.7.06). התשובה נשלחה לשואל ב-י' באב תשס"ו (4.8.06).

- ו. לגבי מלחמת המפרץ הראשונה נפסק להקל בשופ"י.
- ז. כדאי גם לזכור את שליחת אוריה (בעלה של בת שבע) לביתו ע"מ שישמש את אשתו בזמן מלחמה.
- ח. לסיכום, גם לסוברים שאיסור תשמיש בשעת רעבון הוא דין גמור ולא מידת חסידות, להלכה אין איסור בזמן מלחמה, עאכ"ו במלחמה שאיננה מלחמה כוללת דוגמת מלחמת לבנון השנייה.

ב. אישות בימי הקסאמים בשדרות (תשס"ז)³

שאלה:

האם קיים איסור תשמיש המיטה, בימים קשים אלו לאחינו יושבי עוטף עזה? השאלה נשאלה גם בימי מלחמת לבנון השנייה, בה נפלו חיילים רבים הי"ד בשדה הקרב, ופצועים רבים הן מתושבי הצפון והן חיילים במלחמה אושפזו בבתי החולים; ובעצם שאלה זאת קיימת בכל שעה שקיים מצב של מלחמה בארץ, בין אם המלחמה מוצהרת ובין אם לא: האם חל על זמן כזה הדין של איסור תשמיש בשעת צרה?

תשובת הרב אליהו אלחרר:

מקור הדין שאסור לשמש מיטתו בשני רעבון, חוץ מלחשוכי בנים, נמצא במס' תענית יא, א. ובתוס' ד"ה אסור הקשו שהרי יוכבד נולדה בין החומות, ואותו העת עת רעב היתה! ומתמצים: 'ויש לומר דלכו"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות'. עכ"ל. מפשטות דברי התוס' נראה שהאיסור שנאמר בגמ' בזה מכוון רק למי שרוצה לנהוג במנהג חסידות (ויעויין במהרש"א שם).

אבל מדברי הרמב"ם בהל' תענית פ"ג ה"ח משמע שפוסק שזהו איסור ממש, וז"ל: 'וכל מי שקיים פריה ורביה אסור לו לשמש מיטתו בשני רעבון'. ומלשונו משמע שהאיסור הוא מדינא, ולכל אדם שקיים כבר פו"ר. וכך קבעו להלכה הטור באו"ח סי' רמ וסי' תקעד, והשו"ע בסי' רמ סע' יב וסי' תקעד סע' ד. והב"ח על הטור שם ניסה לפרש גם את דברי התוס' שכוונתם למידת חסידות רק כשעוד לא קיים פו"ר, אבל כשכבר קיים גם לדעת התוס' יש בזה איסור מדינא עיי"ש, ויוצא מדבריו שממדת חסידות יש מקום לאיסור אפילו כשלא קיים פו"ר, יעו"ש.

2. ראה מש"כ הרב שמואל דוד, תחומין יב, עמ' 222 ואילך.
 3. בהמשך למאמרו של הרב כרמיאל כהן "בטרם תבוא שנת הרעב", המעין טבת תשס"ז (מז, ב) עמ' 57 ואילך.

בשו"ע או"ח סי' רמ כתב היתר רק לחשוכי בנים, וכך כתב גם באה"ע סי' כה סע' ו. אבל באו"ח סי' תקעד מוסיף על זה גם תנאי שיהיה זה ליל טבילה, בלשון: 'חוץ מליל טבילה ולחשוכי בנים מותר'. ונראה ברור שאין כוונתו לצמצם את ההיתר ולומר שגם לחשוכי בנים מותר רק בליל טבילה (אולי מפני שאשה מתעברת לפי חז"ל דווקא סמוך לטבילתה), ותרתי בעיני – חשוכי בנים וליל טבילה, אלא שהכוונה לרבות בליל טבילה שמותר אפילו למי שכבר קיים פו"ר, ואילו לחשוכי בנים מותר אפילו שלא בליל טבילה. וכך מפורש בב"י סי' תקעד, שמסתפק בדבר זה בכונת דברי הירושלמי שמשם נלמד עניין זה, והכריע שכוונת הירושלמי שחשוכי בנים צריכים לשמש תמיד עד שידעו שנשותיהם מעוברות, ומוסף על כך ליל טבילה לכל אדם אע"פ שהיא שנת רעבון. וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר חלק יג סימן כא שהאריך לבאר דברי האחרונים בזה.

וראה בספר שו"ת משפטים ישרים (בירדוגו, סימן פ) שדן על סוגי רעב ועל שיעור 'שני הרעבון' שבסוגיית הגמ' בתענית, ובסוף דבריו כתב וז"ל: 'ובאיסור תשמיש לא שמענו לאחד שפרסם להמון העם, כמדומה שסומכים עמ"ש התו' במס' תענית דמידת חסידות בעלמא היא, והביא זה רמ"ה, יעו"ש. ומ"מ בעל נפש יחמיר לעצמו. ונראה דאם יצרו גובר עליו הרבה מאד, וחושש מעון חמור יותר, מותר לשמש פעם אחת בחודש, דהא כתבו הפוסקים שליל טבילה שרי, וכי דייקת היינו פעם בחודש. ואף שאין זה פשוט כל כך, מ"מ בשעת הדחק יש לסמוך ע"ז'. עכ"ל. ראשית, חזינן שגם הוא פירש את דברי התוס' שלא כב"ח הנ"ל. אכן סיים וכתב שבעל נפש יחמיר לעצמו, ואם יצרו גובר עליו הרבה מותר לשמש פעם אחת בחודש וכו', הרי שלדעתו יש איסור והגבלה לשמש בעת רעבון ע"פ האמור.

ומפורש בדברי הרמ"א באו"ח סי' רמ סע' יב שלא רק על שני רעבון גזרו, אלא ה"ה בשאר צרות שהם כרעבון⁴.

ולכן נראה לענ"ד שכעת, שבכל יום כמעט נפגעים בתים ונפצעים ואף נהרגים תושבים, ואין נראה כרגע פתרון לבעיה, יש מקום לדון את המצב כשעת צרה לישראל. ויוצא א"כ (לדברי הפוסקים הנ"ל) שבעל נפש שיש לו בנים יש לו להחמיר (בפרט לדעת מרן השו"ע כנ"ל) שלא לשמש מיטתו אלא בליל טבילה, או בחשש לעבירה וכיוצא בזה. וצ"ע.

4. ובספר ערוך השולחן אורח חיים סימן תקעד סעיף ד כתב וז"ל: "ואל ישמש מיטתו בשני רעבון חוץ מליל טבילה, ומי שאין לו בנים ולא קיים עדיין פריה ורביה מותר. וי"א דדין זה אינו מדינא אלא ממדת חסידות [תוס' י"א. ד"ה אסור], ולכן אם יכול לבוא לידי עבירה ישמש. **האידנא אינו מצוי שני רעבון**". עכ"ל. וקשה לי, מהיכן הסיק בעל ערוה"ש שבימינו שני רעבון אינן מצויות, והרי מה שאמרו חז"ל בתענית שאסור לשמש מיטתו בשני רעבון הוא מפני הצער המצוי בעולם, וזה שייך גם בזה"ז כנ"ל! ויתירה מכך, שהגאון בעל ערוך השולחן עצמו כתב לעיל סימן רמ סעיף יז איפכא: "ואמרו שם בירושלמי [פ"א הל' ר] דה"ה בשאר צרות שהם כרעבון" וכו', הרי ששאר צרות גם בזה"ז הן כרעבון, וכמו שפסקו הרמ"א וכל הפוסקים, ראה מ"ב שם! וצ"ע.

ג. השפעת החרדה בשדרות על דיני נדה

שאלת תושב שדרות:

בימים האלו שיש לפתע התראות ולעיתים אף פגיעות של טילי קאסם הנורים מעזה וסביבותיה, ונשמעים רעשי אזעקה ופיצוצים וכיוצא בזה, האם אזעקות ופיצוצים מעין אלו נחשבים ל'בעיתותא' (פחד ובהלה) ומחייבים את האשה לבדוק שמא ראתה דם? ואם לא בדקה – האם נטמאה לבעלה?

תשובת הרב אליהו אלחרר:

במשנה נידה ט, ב, קובעים בית שמאי שכל הנשים מתות נדות. והגמרא בדף עא, א, שואלת 'מאי טעמייהו דבית שמאי, אי נימא משום דכתיב (אסתר ד, ד) ותתחלחל המלכה, ואמר רב מלמד שפירסה נדה [מחמת פחד ובהלה ממה ששמעה], והכא נמי אגב ביעתותא דמלאכא דמותא [הבהלה ממלאך המות] חזיא – והאנן תנן שחרדה מסלקת את הדמים? הא לא קשיא, פחדא צמית, ביעתותא מרפיא'. ופירש רש"י שם: 'פחדא צמית – דאגת יראה שאינה באה פתאום, כי הכא מפני פחד כרכום, צמית ומסלק הדמים. וביעתותא – הבהלות פתאום שאדם רואה או שומע ונבהל, מרפיא ומביא דם, כבאסתר ובשעת מיתה'.

והמאירי כתב (נידה דף ט) שמטעם זה אם נחבאת במחבא צריכה בדיקה לכתחילה, כיון שלא כל פחד דרכו לסלק את הדמים, ואדרבה יש פחד פתאום שדרכו להביא דם, ושמא הפחד שנמצאת בו הוא כזה שגורם ראית הדם, ואין כל הדעות שולטין להבחין בין פחד לבהלה, ולכן לכתחילה צריכה לבדוק בשעת וסתה. והגאון רבי עקיבא איגר (בהגהותיו לשו"ע יו"ד סימן קפד) ציין לדברי המגן אברהם (או"ח סי' ג ס"ק יד), שהקשה שבגמרא נידה דף יג אמרין שאסור לאדם לאחוז באמתו מפני שגורם להרהור ולהוצאת ז"ל, ואם הוא במצב של ביעתותא מותר שמכיון דבעית לא אתי להרהורי, אך השו"ע לא ציין פרט זה (שבמקום ביעתותא מותר לאחוז) וטעמו כפי שביאר בבית יוסף שאין אנו בקיאים מהו ביעתותא. ולכאורה דין זה סותר את מה שפסק בשו"ע יורה דעה הלכות נידה שחרדה מסלקת את הדמים, ואין צריכה לחוש לויסתה במקום חרדה. ומוכח שגם לדידן בקיאיין בחרדה, ואפשר לסמוך על זה להלכה אף לענין היתר תשמיש לשיטתו, ומדוע באו"ח שלא הביא דין זה להלכה? וכתב המגן אברהם שצריך לומר שלענין וסתות דרבנן מקילין לסמוך על מה שהיא במצב של חרדה, אבל לענין איסור חמור דאורייתא של הוצאת ז"ל לא סמכו על זה, שאין אנו בקיאיין מהי ביעתותא. ועוד יש מקום לומר, שלענין נידה טבע האשה שכשהיא בחרדה אין הגוף פועל את פעולת ראיית הדם אף בשעת ויסתה, ובה שפיר אנו בקיאים מהי חרדה המסלקת דם, מה שאין כן לענין הרהור, שצריך פחד כזה ששובר את ההרהור, בזה אין אנו בקיאים מהו ביעתותא שבכוחה לשבור את תאוות היצר.

ראינו לעיל שחרדה מסלקת את הדמים דוקא בדאגה ופחד שאינם פתאומיים; בגמרא (נידה דף ט וסוטה דף כ, ב) הוזכר ענין זה לגבי טהרות, והפוסקים העתיקוהו

לגבי היתר אשה לבעלה. אבל ביעתותא, דהיינו פחד ובהלה הבאים פתאום, גורמים לפעולה הפוכה שמביאה את הדם. ונחלקו הפוסקים באשה שאירע לה פחד פתאום אם צריכה בדיקה להתיירה לבעלה. דעת החת"ס בשו"ת סי' קסג שאינה צריכה בדיקה, שעל ידי הבהלה בא הדם כדרכו בהרגשה ובשפע, וכדאמרין באסתר מלמד שפירסה נדה והיינו כדרך וסת, אך אם לא הרגישה וגם לא בא דם בשפע אין צריכה לחשוש שראתה טפת דם בלא הרגשה. אבל הגר"ש קלוגר בשו"ת קנאת סופרים בהשמטות לשירי טהרה סי' כח, וכן בשו"ת עמק שאלה סי' כח, כתבו שצריכה בדיקה, משום שיש לחשוש שמחמת הבהלה ראתה טפת דם בלא הרגשה. ואף לדעת החת"ס סופר שאינה צריכה בדיקה משום דסמכינן על זה שלא הרגישה, כתב בספר סוגה בשושנים סי' ג סע' טו שאם אירע לה דבר מעין זה אסור לבעלה לבוא עליה עד שישאלנה אם הרגישה, שכיון שטבע הבהלה להביא דם יש לחשוש לכך, עד שיתברר שלא הרגישה כלל.

להלכה לענ"ד יש להחמיר באיסור נידה החמור, ולכן אשה שאירע לה פחד פתאומי ובהלה, כגון פיצוץ, תאונה או עצירה פתאומית של הרכב (באופן שאינו מצוי), או ששמעה בשורה רעה רח"ל באופן שנבהלה, צריכה בדיקה לברר שלא ראתה דם מחמת הבהלה, וכמו כן אסורים בחיי אישות עד שתעבור הבהלה ותבדוק עצמה שהיא טהורה.

וכמו כן כשנמצאים במקום שבו נשמעות אזעקות, כמו בימי מלחמת המפרץ בשנת תשנ"א בכל הארץ כמעט, ובימים אלו בשדרות וסביבותיה, נראה שמצב זה נחשב כ'בהלה' וצריכה בדיקה. ואף שצפוי מראש בלילות המלחמה שיתכן שתהיה אזעקה, מכל מקום בשעת האזעקה עצמה קיימת בהלת פתאום, בפרט כשנשמעים גם קולות פיצוץ. ויש להוכיח שגם באופן שידעה על הסכנה מקודם קיימת ביעתותא דמרפיא בשעה שבאה הבהלה, מסוגיית הגמרא בסוטה (דף כ) שהביאה דין זה באשה סוטה ששותה המים ונצבית, והרי שם שמעה האשה קודם מהכהן את שבועת האלה, וידעה מה עתיד לקרות לה, ואפילו הכי בשעה שנצבית איכא ביעתותא דמרפיא. אמנם אפשר לדחות ולומר שבסוטה האשה עצמה אינה מאמינה לדברי הכהן וסבורה שלא תינזק, ולכן כשנצבית קורית לה בהלה פתאומית.

ולדינא נ"ל שגם כשידעה על הסכנה מקודם בשעה שבאה הבהלה – קיימת ביעתותא דמרפיא שעלולה לגרום לביאת הדם, ועליה לבדוק שלא נטמאה. וכן פסק בשו"ת מהר"ם שיק בתחילת חלק יור"ד בתשובה לחתנו. וכל אדם יתייעץ בזה עם רבו, כי אין המקרים שווים, וההכרעה בדבר למעשה אינה פשוטה ואינה קלה. לאחרונה שוחחתי בעניין זה עם ידידינו היקר הרב פרופ' א"ס אברהם מה"ס נשמת אברהם (אשר ידיו רב לו בענייני רפואה והלכה) ומנסיונו לא הגיעה לפניו אשה מבוגרת (לאחר גיל המעבר) שתראה דם מחמת בעיתותא (פחד, בהלה). לכן לאחר דברי הפוסקים והרופאים נראה לע"ד שבאשה מבוגרת שחדל להיות לה אורח כנשים וה"ה לכל הנשים שמסולקות דמים כמעוברות ומניקות וכיו"צ אם נשמע קול נפץ או בהלה כל שלא הרגישה טהורה אף ללא בדיקה.